

PROGRAMA DE SUPORT A L'EDUCACIÓ INTERCULTURAL BILINGÜE A LES ESCOLES DE L'ALTO BÍO BÍO A XILE", UN MODEL DE COOPERACIÓ.

Mario Torres Alcayaga

Ma. Antònia Buenaventura Rubio

Les Escoles Universitàries de Treball Social i Educació Social, Fundació Pere Tarrés (EUTSES) de la Universitat Ramon Llull (URL) porten a terme la mobilitat d'estudiants amb l'Escola de Treball Social de la Universidad Tecnológica Metropolitana (UTEM) de Santiago de Xile, des de l'any 2002, en diferents àmbits d'intervenció. És arrel d'aquest intercanvi, a l'any 2005, després de que uns estudiants realitzessin les seves pràctiques professionals en l'àmbit de comunitats indígenes que els centres de pràctiques, en aquest cas el Centro de Desarrollo Social (CEDESOC) i les EUTES, es plantegen la possibilitat de treballar en projecte conjunt entre ambdues universitats per desenvolupar-lo a les comunitats indígenes.

El programa és presentat a diferents agències de finançament, essent aprovats tots els seus components. Així doncs, comença una etapa de relació interuniversitària de creació d'equips intermitjos al principi arribant a la consolidació d'aquests alhora que s'anava desenvolupant el projecte.

El programa s'ubica a l'Octava Regió del Bio Bio, a nou escoles d'ensenyança General Bàsica de la comuna de la cordillera de Los Andes de l'Alto Bio Bio. El cens de la població pewenche en la zona de la cordillera és de 2.474 habitants, quasi bé un 3% de la població indígena a Xile.

Aquest programa pretén donar-li una nova significació a l'escola, creant en ella els espais ciutadans que permetran disminuir la discriminació i augmentar el respecte i la revalorització dels pobles indígenes. Enfortir el rol de les comunitats indígenes en l'educació, a través, dels components sociocultural i sociolingüístic. Creant aliances estratègiques, entre la comunitat indígena i els organismes relacionats per implementar els programes interculturals pertinents.

El programa contempla el seu desenvolupament en tres components, la Formació d'Educadors Comunitaris Indígenes Maputxes, la Revitalització de les Llengües Indígenes i el Rescat de les Arts i Formes de Disseny i Equipament Ètnic.

Aquests tres àmbits d'actuació es desenvolupen a partir dels següents eixos, el reforçament del teixit social, orientat a generar un empoderament de la pròpia història, llengua i usos culturals de les comunitats indígenes. El reconeixement de les cultures i l'enfortiment de la autoidentificació dels pobles indígenes Maputxe Pewenche, donant sentit a la participació ciutadana, aportant una concepció de societat pluricultural i tolerant de la diversitat ètnica i possibilitant l'exercici ple de la ciutadania intercultural. La formació d'Educadors Comunitaris Indígenes, amb la capacitat de donar suport a la inserció de l'educació Intercultural Bilingüe des d'un perspectiva social, tècnica pedagògica, preparant-los en l'elaboració de projectes, metodologies participatives, valoritzant a cada un dels participants la seva saviesa i coneixements a partir de la Cosmovisió i el seu origen ètnic. Tanmateix, tot això es definirà en l'enfortiment del rol dels Educadors Comunitaris.

El programa es divideix en quatre etapes, primerament es realitza un diagnòstic inicial, amb la identificació dels savis de la comunitat, aquests son entrevistats per equips multidisciplinars tant de la UTEM com de la URL, els quals recullen els repertoris lingüístics familiars i comunitaris. En una segona etapa s'implementa les activitats de capacitació als educadors comunitaris, en quatre eixos, el curricular, el chedungun, el didàctic, i l'artesa. Aquesta etapa acaba amb el Seminari de Llengua a l'Alto Bío Bío i amb una fira d'artesanía a on hi son convidats artesans de la zona. En una tercera etapa es posa en pràctica a les escoles les sessions programades en la capacitació als educadors tradicionals, a més a més de fer-ne el seguiment i l'assessoria. Finalment una quarta etapa en la que es forma la xarxa d'educadors i es porta a terme l'avaluació acadèmica i comunitària.

Destaquem en aquest programa la tasca realitzada amb el suport de la política estatal xilena i la col·laboració de diferents institucions, així com les relacions horitzontals que s'han creat, no tan sols a l'interior de l'equip sinó també a

l'àmbit d'intervenció. Per altra banda la possibilitat de que els estudiants d'ambdues universitats hi participin com voluntaris enriqueix notablement el procés. Cal tenir en compte, però, que amb aquest tipus de projecte es pot contribuir a la perpetuació de l'exclusió dels pobles indígenes així com a la seva desvalorització.

La necessitat de reconèixer la diferència, les diverses formes d'actuar, enfocar problemes i solucions, ens ha fet créixer al llarg del procés d'intervenció. Valorant positivament la possibilitat de construcció del Programa amb els propis beneficiaris, era necessari delimitar com generar un procés que respongués a les necessitats, potencialitats d'autonomia i decisió dels usuaris. Aquest mateix procés fa que l'equip replantegi la seva forma de treball, tant intern com extern, generant en conseqüència un creixement personal i col·lectiu del grup, enfortint-lo, empoderant-lo i amb capacitat de transformació social.

Els indígenes, tant a Xile com a Amèrica Llatina, ocupen el lloc més baix de l'escala social, no per aquest motiu deixen d'existir les manifestacions pròpies de la seva cultura així com també tots aquells elements incorporats per anys de resistència, que en un moment donat es poden transformar com fortalises que son necessàries de visibilitzar i potenciar superant les condicions actuals de vida i contribuir a incrementar el seu benestar.

Un altre aspecte a ressaltar és l'espai físic a on es desenvolupa el projecte: l'escola. Aquest espai és necessari que es redissenyi com un lloc de trobada i diàleg entre els diferents actors, en el que les nenes i nens, així com els membres de la comunitat es socialitzin en el desenvolupament de relacions democràtiques i participatives.

S'ha facilitat el descobriment del projecte individual i social dels agents involucrats, així com les possibilitats de les persones d'induir processos de canvi, considerant la seva responsabilitat històrica social. L'acompanyament adequat son tasques necessàries al llarg de la intervenció.

El treballador i l'educador social, com agent de canvi social, involucrant-se, ha sigut l'eina necessària per promoure les aliances, els principis, els valors i la defensa dels drets humans. L'empoderament de les persones amb més rics de vulnerabilitat, potenciant-ne els valors, treballant la desigualtat des d'una perspectiva multicultural i intercultural, treballant en cooperació amb altres institucions, ha fet possible, que conjuntament amb les comunitats s'hagi desenvolupat un creixement personal i comunitari que ha permès assolir processos educatius.

Per tot l'exposat, s'ens planteja un repte: la cooperació entre ambdues universitats esta tenint uns bons resultats i ha generat en les comunitats que s'intervé un procés d'activació del seu capital humà i cultural, produint-ne un procés sinèrgic de visualització de noves necessitats que s'escapen als àmbits d'actuació específics dels projectes que es desenvolupen i que ens han imposat un desafiament per desenvolupar noves estratègies de cooperació que donin resposta a aquesta demanda.

La aposta de futur de la EUTSES, (URL) i la UTEM és elaborar una metodologia d'intervenció per la cooperació universitària en transferències tecnològiques i socials que resulti pertinent amb la realitat sociocultural existent possibilitant una resposta integral a les demandes emergents de la cooperació. Hem basat la nostre relació en la generació de confiança bàsiques, tot i que la distància, les diferents concepcions de la vida, els distints temps, les distintes cosmovisions hagin afavorit algun tipus de conflicte en l'equip, el que ha contribuït, contràriament al que es podria pensar, és a enfortir aquesta unió entre universitats en un objectiu comú, disminuir la pobresa, les desigualtats, potenciar l'educació i afavorir l'empoderament de la comunitat.

De la generació d'aquestes confiança bàsiques en la cooperació i la creació d'una xarxa de treball horitzontal, neix el concepte de co-operació, a on l'equip hi té uns rols definits i a on l'objectiu final és: "disminuir les desigualtats i la pobresa mitjançant l'acompanyament de processos i l'empoderament a agents susceptibles de vulnerabilitat preservant el seu patrimoni social, cultural i immaterial".

Davant aquestes noves necessitats plantejades, davant els bons resultats obtinguts amb les comunitats indígenes a on la metodologia de treball és la creació i manifestació de confiança bàsiques entre la comunitat i l'equip multidisciplinar, la URL i la UTEM aposten per una nova cooperació, la cooperació sud – sud o millor dit, la cooperació de la proximitat. Aquesta cooperació ens porta cap a una nova idea de transferència del coneixement tecnològic i social, la idea d'acompanyament de processos des de la perspectiva de la similitud i la proximitat. En la conformació dels equips multidisciplinars, son aquests els que, amb el suport de institucions tant del “nord” com del “sud”, podran aportar el seu coneixement a altres socis locals que es trobin en situació de risc de vulnerabilitat.